

Sex vägar till hållbarhet: utgångspunkter för främjande av en systematisk omställning till hållbarhet i Finland

Det är i finländarnas gemensamma intresse att planetens livskraft bevaras.

Det behöver gå smidigt och vara ekonomiskt fördelaktigt för medborgarna att delta i den hållbara omställningen.

Omställningen till hållbarhet bör bli den huvudsakliga målsättningen för ledningen på statlig och kommunal nivå samt inom företag.

Den globala rapporten om hållbar utveckling visar att vi gör framsteg i fråga om de globala målen för hållbar utveckling enligt Agenda 2030, men att det går alldeles för långsamt. Ojämligheten ökar, klimatförändringarna förvärras, den biologiska mångfalden minskar och avfallsmängderna fortsätter att öka. Bakom dessa fenomen finns många faktorer som påverkar varandra. Men det går att vända riktningen, förutsatt att de ömsesidiga beroendeförhållandena identifieras och en övergripande förändring i en hållbar riktning åstadkoms.

Hållbarhetspanelen har identifierat ett antal steg framåt för Finland, i vilka de ömsesidiga beroendeförhållandena beaktas:

IV

Hållbarhet ska utgöra grunden i alla beslut, all planering och all budgetering inom såväl offentlig som privat sektor.

Förvaltningsstrukturerna ska förnyas under ledning av statsministern så att statsrådet kan leda en rättvis och effektiv omställning till hållbarhet inom systemen för livsmedel, energi, urbanisering och ekonomi. Dessutom ska statsrådet aktivt kunna bygga upp en hållbar global förvaltning av naturliga system. Välfärdssamhället ska utvecklas så att det erbjuder alla möjlighet att delta i genomförandet av den hållbara omställningen.

III

Användningen av material och orörd mark minskas i all verksamhet och finansieringsinstrumenten justeras så att de beaktar hållbarhetskriterierna.

Skatter och stöd ska anpassas till en stegvis övergång som leder till hållbar affärsverksamhet och konsumtion. Vid sidan av BNP bör sådana indikatorer lyftas fram som styr ekonomin med beaktande av välfärden och naturmiljön.

II

Genom planering som grundar sig på data och samverkan blir hållbarhet det nya normala i individers och gemenskapers vardag.

I omställningen till hållbarhet har fostern, utbildning och kollektiv verksamhet till uppgift att synliggöra det ömsesidiga beroendeförhållandet mellan människan och naturen, främja systematiskt tänkande i fråga om både utmaningar och lösningar samt öka medborgarnas ömsesidiga förtroende och uppmuntra dem att pröva på nya, mer hållbara rutiner i vardagen.

I

Genom tvärvetenskaplig forskning skapas transparens i material- och penningflödena samt data om vilken genomslagskraft nya tekniker och försök har. Innovationer för hållbarhet implementeras redan nu i praktiken i Finland och övriga världen.

Innovationer för hållbarhet implementeras redan nu i praktiken i Finland och övriga världen.

Vanligen styrs utveckling genom att sätta upp separata mål. I praktiken förändras dock världen via verksamhet i sammanflätade system och medborgarnas agerande. Det mest centrala instrumentet i förändringen är att undersöka samverkan på djupet.

Omställningen till hållbarhet kan genomföras genom att samtidigt förändra sex system:

1. Hållbar och rättvis ekonomi.

Dagens ekonomi är ekologiskt och socialt ohållbar på både nationell och global nivå. Investeringar görs på ett sätt som bryter ned miljön, och den ekonomiska tillväxten gynnar endast den mest förmögna delen av befolkningen. De ekonomiska aktiviteterna ska genom en kombination av beskattning och andra ekonomiska styrmedel avledas från material- och energiintensiv konsumtion till hållbara produkter och tjänster som främjar hållbarhet. Dessa är till exempel sådana nya affärsmodeller för tjänster som möjliggör efterföljande eller parallellt gemensamt utnyttjande av varor och byggnader samt reparationstjänster som stöder ett långvarigt bruk. Som mekanismer kan användas lätt moms för reparationsverksamhet och rätt till skatteavdrag för reparationstjänster. Investerings-

stöd för företag som tillhandahåller reparationstjänster möjliggör att svår-sysselsatta får arbete, uppmuntrar konsumenterna att köpa reparations-tjänster och överför företagsverksamhet till nya verksamhetsmodeller. Kriterierna för hållbar utveckling styr de finländska finansierarnas investeringar i Finland och internationellt.

BNP-tillväxt är inte längre ett mått på ökad välfärd i Finland. Vid sidan av den finns det skäl att införa nya indikatorer för att mäta välfärds- och hållbarhetseffekterna (GPI, ISEW). Penningflödena inom den globala ekonomin är mycket icke-transparenta och ohållbara. En del av det mervärde som kunde placeras i hållbara investeringar försvinner till förmögna investerare utan ekonomiskt mervärde. I Finland kan vi främja forskning i hur globala och nationella penningflöden rör sig och skapa spelregler som ökar transparensen i dessa.

2. Livsmedel och näring

Den nuvarande produktionen och konsumtionen av livsmedel är ohållbar med tanke på klimatutsläpp, vattenförbrukning, biologisk mångfald och människors välbefinnande. Även om jordens befolkning förväntas öka till 10 miljarder före 2050 visar forskning att det går att göra en omställning till ett hållbart livsmedelssystem.

Maten på finländarnas tallrikar har ofta transporterats från andra sidan jordklotet. Detta innebär att vi är en del av problemet, men också av den globala omställningen till hållbarhet. Näringslivet kan i samarbete med Utrikesministeriet främja bildandet av mer hållbara livsmedelskedjor samt utarbetande och tillämpning av rättvisa spelregler.

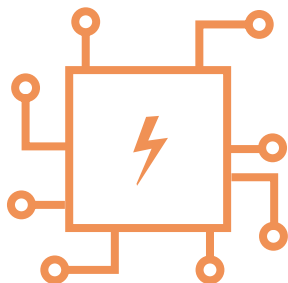
I Finland har den offentliga måltidsservicen i skolor, daghem, på sjukhus och arbetsplatser stora möjligheter att påverka omställningen av livsmedelssystemet. Detta kan främjas genom kriterier för offentlig upphandling, näringsrekommendationer och experiment. Att minska matsvinnet är det mest enkla, snabbverkande och genomslagskraftiga sättet att förbättra hållbarheten i livsmedelsproduktionen och -konsumtionen. Genom riktade jordbruksstöd och

beskattning finns det stora möjligheter att främja produktionen och konsumtionen av vegetabiliska livsmedel.

Inom jordbruksproduktionen är det viktigt att jordmånen är bördig och att det finns tillgång till pollinerings-tjänster. Dessa bör främjas med hjälp av ekologisk produktion och kolinlagring och vidareutvecklas målmedvetet för att minska miljöbelastningen. I genomsnitt främjar lokalproducerade, säsongsbetonade livsmedel hållbarhet i produktionen mer än livsmedel som importeras långväga ifrån. Samtidigt stödjer de sysselsättningen och stärker den lokala matkulturen samt relationen mellan konsument, producenter, mat och miljö.

Med hjälp av olika innovativa experiment inom offentlig sektor och medborgarorganisationer kan medborgarna introduceras i en hållbar och hälsosam kost, samtidigt som nya vanor genom samarbete kan utvecklas och göras till det nya normala. Övergripande bedömningar av effekterna bidrar till att identifiera de mest effektiva åtgärderna inom såväl produktionen som konsumtionen.

3. Energi

För att motverka klimatförändringarna behöver nya vägar till globalt mer hållbara energisystem hittas. Finland strävar efter att höra till föregångarna i omställningen av energisystemet, å andra sidan är vi en av dem som har det tyngsta energibagaget. De största smärtpunkterna är att vi har en stor energiförbrukning och en stor andel energi som produceras genom förbränning av kol. Genom att på ett kontrollerat sätt ändra stöden för energiproduktion och styra prissättningen kan man påverka såväl människors beteende som företagens och investeringarnas inriktning på rena energitjänster.

Att avlägsna hinder och skapa stödmekanismer för decentraliserade energisystem är nödvändigt för att det på kommunal och regional nivå ska gå att ändra praxis så att den främjar omställningen till hållbarhet. Genom samarbete går det att hitta energitjänstelösningar som identifierar och förutser möjligheter och orättvisor gällande de olika aktörerna och regionerna i den hållbara omställningen.

Finland är ett land med högt välstånd och hög kompetens och bör delta i arbetet med att söka efter mer långsiktiga lösningar för till exempel koldioxidbindning med hjälp av de biologiska processerna i marken och genom tekniska lösningar. En politik och företagsverksamhet som målmedvetet främjar träbyggande är ett viktigt område, vars möjligheter bör stärkas genom övergripande, tvärvetenskaplig forskning.

4. Städer och stadsregioner

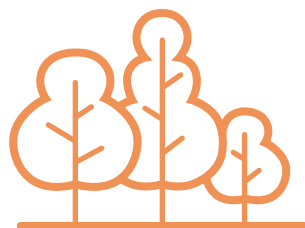
Urbaniseringen framskrider i snabb takt runt om i världen. Även hos oss koncentreras befolkningen till stora städer. För de expanderande stadsregionerna krävs det en ny struktur, logistik, planering och stadskultur som fokuserar på hållbar utveckling. Städerna i Finland kan vara vägvisare i omställningen till hållbarhet för städer på andra håll i världen.

För att en förändring av tänkesättet och verksamheten i de finländska städerna och kommunerna ska kunna gå framåt behövs en omstrukturering av städernas yta. En kompakt stadsstruktur möjliggör en välfungerande kollektivtrafik och ett tätt nätverk av offentliga tjänster. Underutnyttjade lokaler behöver användas mer mångsidigt så att det finns utrymme för både hälsofrämjande natur och kollektiv verksamhet. Uppmärksam-

het bör fästas vid hållbarhetsanpassade byggmaterial. En stad som planerats med hänsyn till invånarnas trivsel uppmuntrar till motion och kollektiv verksamhet i stället för konsumtion.

En övergång från fokusering på konsumtion och materialism till cirkulär ekonomi och kollektiv delningsekonomi skapar resurssmarta städer. Bibliotek och museer är stödjepunkter för immateriell välfärd och dessa kunde få en mer framstående roll när det gäller att främja den hållbara och socialt rättvisa utvecklingen. I städer som är trivsamma och kan erbjuda berikande upplevelser har invånarna inget behov av att flytta bort. Städerna är centrum för innovationer, men även för konsumtion. Hållbarhetsförändringar i dessa har brett genomslag.

5. Naturliga system

Finland, liksom alla andra industrialiserade länder, förbrukar för mycket naturresurser. En rubbning av de gemensamma naturliga systemen på planeten – vatten, mark, luft och naturens mångfald – äventyrar människans välbefinnande och försvårar genomförandet av omställningen. Att trygga de naturliga systemen bör vara en prioritet i all verksamhet.

Vårt nuvarande ekonomiska system klarar inte av att införliva de negativa miljöeffekterna från produktion och konsumtion samt kostnaderna för dessa på ett sådant sätt att det är producenterna eller konsumenterna som betalar för dem. Vi tvingas alla betala för följderna av att naturtillgångarna krymper och dessa kostnader fördelas inte jämnt på global nivå. Finland som stat har via den internationella handeln överfört ansvaret för en stor del av de negativa miljöeffekterna på andra länder – 40 procent av den areal som behövs för att producera den mat som finländarna konsumerar finns någon annanstans.

Finland bör ta en aktiv roll både nationellt och internationellt i utvecklingen av mekanismer som åtgärdar detta för att internalisera de externa effekterna. Ny markanvändning bör i regel riktas till mark som redan tidigare har använts, så att så stor areal i naturtillstånd som möjligt bevaras. Om negativa miljöeffekter uppstår till följd av ekonomisk verksamhet bör de kompenseras. Om kompensationsförsöken lyckas bör en juridisk skyldighet inklusive uppföljning utarbetas efter dem. En kompensationskyldighet uppmuntrar företagen att minimera de negativa effekterna och ger markägare och landsbygdsföretagare mer handlingskraft. Dessutom avlägsnar den de externa effekterna genom att kostnaderna för miljöbelastningen överförs till produktpriserna. Regionala analyser av förändringarna i markanvändningen bidrar med viktig information för beslutsfattande. Därigenom bygger en styrning av verksamheten bort från naturmiljöerna på bästa tillgängliga kunskap.

6. Välbefinnande och möjligheter

Förmåga och sätt att agera hållbart är en förutsättning för alla andra hållbara omställningar både i Finland och globalt. Samhället och gemenskaper stöder människors välbefinnande och ger dem kunskaper, färdigheter och påverkansmöjligheter. En relativt jämn fördelning av resurserna i samhället stärker förtroendet för den offentliga makten och mellan medborgarna samt främjar sysselsättning och funktionsförmåga även bland de utsatta.

Förändringar i riktning mot en hållbar utveckling växer fram ur nya kunskaper och färdigheter och förändringar av världsbilden. Sådana uppstår såväl genom att det kunskapsbaserade systematiska tänkandet stärks som genom värderingsdiskussioner och övning i framtidsläskunnighet och imaginärt tänkande.

På alla utbildningsnivåer, i arbetsgemenskaper och i det fria bildningsarbetet behövs det undervisning i hållbar utveckling samt självvald utveckling. Upplevelserik undervisning ute i naturen tryggar kopplingen till naturen, vilket stärker det fysiska, mentala och sociala välbefinnandet. För lärare i daghem och skolor bör det ordnas mer fortbildning i undervisning av hållbar utveckling.

Enskilda människor behöver andra människor och gemenskaper som stöd för att kunna stärka sin relation till naturen, sitt ömsesidiga förtroende och hållbarheten i sitt agerande. Bibliotek, museer, andra konstinstitutioner och den fria konsten samt medborgarorganisationer kan vid sidan av medierna tillhandahålla fakta och forum för samskapande av ny förståelse och verksamhet samt empati. En innovativ och inkluderande ekonomi gynnas av samverkande och stöder social hållbarhet.

Hur kan forskningen svara på den utmaning som den ställts inför?

I Finland deltar finansiärer och forskningsorganisationer i forskning kring omställningen till hållbarhet. Utbildningsanstalter erbjuder studier i hållbar utveckling och hållbarhetsvetenskap. Hållbar utveckling anses dock enbart vara ett tema bland många andra. För att omställningen till hållbarhet ska ske med stort genomslag och snabbt, behöver hållbarheten integreras som en aspekt i all forskning och mängden hållbarhetsforskning som sammanför olika aspekter behöver ökas.

Finland har mycket att ge andra länder, särskilt utvecklingsländer, i dialogen mellan vetenskapen och

beslutsfattandet och att satsa på detta i utvecklingssamarbetet vore ett rimligt steg. I Finland finns det redan nu verksamhetsmodeller och strukturer för samarbete mellan forskare och beslutsfattare. Vår panel arbetar med att stärka just detta.

Det behövs en stärkt dialog och mer lärande genom experiment: gemensam utveckling av nya hanterings- och verksamhetsmekanismer och kreativa lösningar samt experiment sammanför inte enbart forskare och beslutsfattare, utan även till exempel barn och unga, företag och representanter för minoriteter.

HUR GJORDES DETTA ARBETE?

Detta sammandrag grundar sig på färsk rapport om och utvärderingar av hållbar utveckling samt på aktuella politiska program, varav det viktigaste är regeringsprogrammet. En central referensram är FN:s Global Sustainable Development Report 2019 och de hävstångspunkter för omställning till hållbarhet som beskrivs i denna. Bloggar och podcaster som ger en bakgrund till sammandraget finns på hållbarhetspanelens webbplats kestavyyspaneeli.fi.

LITTERATUR

Agenda 2030 Suomessa: Kestävän kehityksen avainkysymykset ja indikaattorit. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2016. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=13301>

POLKU2030: Suomen kestävä kehityksen politiikan arviointi – arviointi. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-653-9>

Global bedömning av nuläget för hållbar utveckling. Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General, Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, UN, New York, 2019). https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. Statsminister Sanna Marins regeringsprogram. <https://valtioneuvosto.fi/sv/marin/regeringsprogrammet>

	FÖRVALTNING	EKONOMI OCH FINANSIERING	INDIVIDER OCH GEMENSKAPER	VETENSKAP OCH TEKNIK
1. Hållbar och rättvis ekonomi 	skattelättnader och stöd för återvunna produkter och reparationsverksamhet; nya indikatorer vid sidan av BNP	hållbarhetskriterier för investeringar; nya affärsmodeller	minska den materialintensiva konsumtionen	synliggöra penningflödena
2. Livsmedel och näring 	rikta in den offentliga måltidsservicen, jordbruksstöden och beskattningen	företagens utbud ska bli mer växtbaserat; hälsoaspekten blir ett trumpkort i marknadsföringen	främja den vardagliga matkulturen och en säsongsbetonad kost; minska matsvinnet	forskning i hur matens mångfaldiga funktion och matvanorna har förändrats
3. Energi 	stöd för hållbara energilösningar samt avlägsnande av hinder	prissättning av energitjänster	minska individernas koldioxidavtryck (konsumtion, rörlighet)	tekniker för koldioxidbindning; främja träbyggande
4. Städer och stadsregioner 	komprimera funktionerna i städernas yta; stärka hållbarhetsaspekterna ytterligare i markanvändnings- och bygglagen	formbara, effektiva befintliga resurser som utnyttjas på ett mångsidigt sätt; delningsekonomi och återvinning	lösningar för samhälleligt boende samt samhällelig rörelse och fritid	kunskapsbaserad stads- och regionplanering
5. Naturliga system 	styra markanvändningen så att den tryggar naturmiljön; införa kompensationsystem	införliva de externa effekterna i priserna	markägarna blir producenter av kompensations-tjänster	regionala analyser av förändringar i markanvändningen
6. Välbefinnande och möjligheter 	utveckla det systematiska och imaginära tänkandet; bibliotek, museer och medborgarorganisationer fungerar som hållbarhetsforum	innovativ och inkluderande ekonomi; medierna fungerar som stöd för välbefinnande	samskapande av en mer hållbar relation till naturen; stärka förtroendet genom kollektiv verksamhet	omfattande och tvärvetenskaplig forskning i vilka metoder som stöder en kulturell förändring och välbefinnande

Information om panelen

Hållbarhetspanelen är en oberoende expertpanel som bidrar till att föra Finland i riktning mot hållbar utveckling genom att inkludera vetenskapliga aspekter och etiska resonemang i beslutsfattandet och samhällsdebatten. De tio experterna i panelen företräder ett antal olika vetenskapsgrenar och olika universitet och forskningsinstitut. De sammanför kulturella, hälsomässiga, ekologiska, sociala, politiska, tekniska, ekonomiska och klimatmässiga perspektiv på hållbarhet. Panelen bidrar till att identifiera systemrelaterade problem i anknytning till hållbarhet och möjliga lösningar på dessa. Panelen vill påskynda och förutse en sådan samhällsförändring som främjar människors välbefinnande genom att trygga miljöns funktionsförmåga. Läs mer om panelens arbete och paneldeltagarnas tankar på www.kestavvyspaneeli.fi

© Naturresursinstitutet,
Helsingfors universitet,
Finlands miljöcentral 2020

ISBN 978-952-326-937-8 (ONLINE)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-937-8>

PANELDELTAGARE

Eeva Furman, eeva.furman@ymparisto.fi
ordförande, miljöpolitik, omställning till hållbarhet

Katriina Siivonen
vice ordförande, framtidsforskning, kulturell hållbarhet

Lassi Linnanen
vice ordförande, systemtänk, miljöekonomi

Minna Halme
hållbar ekonomi och affärsverksamhet

Jouni Jaakkola
hälsa och välfärd

Mikko Mönkkönen
ekologi och hållbart utnyttjande av naturresurser

Juho Saari
social- och välfärdspolitik

Arto O. Salonen
ekosocial transformation

Tuuli Toivonen
stadsgeografi

Anne Tolvanen
ekologi inom mångsidigt skogsbruk

Panelens arbete koordineras av Helsingfors universitet (HELSUS), Naturresursinstitutet (Luke) och Finlands miljöcentral (SYKE)

Katriina Soini (Luke) katriina.soini@luke.fi

Jari Lyytimäki (SYKE) jari.lyytimaki@ymparisto.fi

Eeva-Lotta Apajalahti (HELSUS)
eeva-lotta.apajalahti@helsinki.fi

www.kestavvyspaneeli.fi/sv